

رابطه‌ی هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی طلاب

جامعة المصطفی العالمیه - شهر قم*

محمد شریفی‌نیا^۱

غلامرضا نظری^۲

چکیده

هدف از پژوهش حاضر شناسایی و بررسی رابطه‌ی هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی طلاب جامعة المصطفی العالمیه مقیم شهر قم می‌باشد. پژوهش حاضر با روش توصیفی از نوع هم‌بستگی انجام شده است و در صدد پاسخ به سؤالات زیر است. رابطه‌ی میان مسئولیت‌پذیری و هوش معنوی طلاب المصطفی قم چیست؟ چه رابطه‌ای میان خودکارآمدی و هوش معنوی طلاب المصطفی وجود دارد؟

به منظور پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها تعداد ۳۰۶ نفر از طلاب المصطفی شهر قم در مقاطع مختلف تحصیلی (دیپلم ۱۷، فوق دیپلم ۱۶، لیسانس ۳۲، فوق لیسانس ۱۶۵ و دکتری ۶۵) - مشغول به تحصیل در سال ۱۳۹۷- به صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند.

شرکت‌کنندگان در این پژوهش به سه پرسش‌نامه هوش معنوی یونگ، پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری نعمتی و پرسش‌نامه خودکارآمدی شرر پاسخ دادند. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت. برای شناسایی رابطه و عدم رابطه از روش هم‌بستگی چند متغیری و رگرسیون و برای سنجش تفاوت‌ها آزمون t استفاده شد.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد ضریب هم‌بستگی مثبت میان زیر مقیاس‌های هوش معنوی و مسئولیت‌پذیری وجود دارد. لذا رابطه معناداری میان تفکر وجودی انتقادی و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۶، میان تولید معنا و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۲، میان آگاهی متعالی و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۹

* تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۲/۲۷ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۰/۴/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۵/۵

۱. عضو هیات علمی جامعة المصطفی العالمیه: mohammadsharifinia1963@gmail.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی مجتمع آموزش عالی علوم انسانی: nazari110@gmail.com

و میان حالت هوشیاری و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۶ ملاحظه شد. بنابراین، هم‌بستگی مذکوری در آزمون درصد بالایی از اطمینان در جامعه‌ی آماری مورد نظر را نشان می‌دهد. با توجه به آزمون ضریب هم‌بستگی میان هوش معنوی و خودکارآمدی، ضریب هم‌بستگی میان متغیرها، مثبت ولی سطح پایین را نشان می‌دهد؛ لذا هم‌بستگی میان تفکر وجودی انتقادی و خودکارآمدی سطح ۰/۱۱، میان تولید معنا و خودکارآمدی ۰/۰۹، میان آگاهی متعالی و خودکارآمدی ۰/۰۶ و میان حالت هوشیاری و خودکارآمدی ۰/۰۲ می‌باشد.

کلید واژگان: هوش معنوی، معنویت، مسئولیت‌پذیری، خودکارآمدی، طلاب المصطفی.

مقدمه

دنیای نوین در ایجاد پیشرفت‌های علمی و تأمین رفاه مادی نسبی آدمی دستاوردهای مورد توجهی داشته و آنچه را تاکنون نتوانسته به آن دست یابد و ناتوانی خود را بیش از پیش نشان داده است، در حوزه اخلاق و رفتار اخلاق مدارانه‌ی انسانی می‌باشد. بشر در این زمینه رشدی که نداشته، بلکه عقب‌گردی از خود بجای گذاشته است. خلأ اخلاقی، جوامع بشری را امروز تهی ساخته و گرفتار مشکلاتی نموده است. با این‌که این مهم دل‌مشغولی همیشگی بشر بوده و هست و طرح معنا بخشی به زندگی و طرح معنویت‌گرایی، یکی از مهم‌ترین موضوعاتی است که امروزه برای ایجاد پیوند میان ارزش‌های دنیای سنتی و دنیای نوین در حوزه‌های مختلف مورد توجه قرار گرفته تا از معضل اخلاقی به‌وجود آمده رهایی یابد (قنبری و کریمی، ۱۳۹۵، ص ۱۰۰).

با توجه به موضوع پژوهش مورد نظر، یعنی «هوش معنوی^۱» که در چند دهه‌ی اخیر این مفهوم مورد توجه ویژه اندیش‌وران علوم انسانی و روان‌شناسان قرار گرفته تا بکارگیری از این موهبت الهی زمینه‌هایی را برای رفع یا دفع مشکلات رفتاری افراد فراهم سازند. لذا تلاش مستمر پژوهش‌گران به‌ویژه روان‌شناسان طی سال‌ها در پی یافتن معیار مناسبی بود تا بتواند، بر اساس آن ویژگی‌های فردی، میزان تناسب و هماهنگی افراد با محیط پیرامون و نیز میزان موفقیت آنان در زندگی را پیش‌بینی کند. لذا آنان هوش را به‌عنوان یک استعداد و نیروی بی‌بدیل یافتند تا با کمک آن بتوانند به زندگی بهبود بخشند و زندگی را متحول سازند. از این‌رو، پژوهشگران هوش را براساس کارکرد به

1. Emotional Intelligence.

چند نوع تقسیم نموده‌اند و میزان موفقیت افراد را در زندگی بر اساس سطح هوش آنان مورد ارزیابی و پیش‌بینی قرار دادند. با توجه به این مهم، هوش معنوی زیربنای نیازها و کشش‌های درونی آدمیان محسوب می‌شود. از این رو، این هوش می‌تواند نقش اساسی و ممتازی را در زندگی و در ارتقا و تأمین سلامت روانی داشته باشد.

بنابراین، با نگاهی به موضوع این پژوهش و جایگاه هوش معنوی در زندگی رابطه‌ی این هوش با دو مفهوم بسیار مهم، کاربردی و مورد نیاز در زندگی و به ویژه در نظام آموزش و پرورش، یعنی خودکارآمدی و مسئولیت‌پذیری مورد بررسی و ارزیابی قرار خواهد گرفت.

خودکارآمدی^۱ یکی از قابلیت‌های مهم آدمی و مفهومی بسیار کاربردی است که نقش اساسی آن در سازندگی و نظم‌بخشی زندگی و شایستگی انسان حیاتی است، به‌گونه‌ای که توفیق در انجام وظایف توسط افراد با مهارت‌های نزدیک به هم در موقعیت‌های متفاوت به صورت ضعیف، متوسط و یا قوی به تغییر باورهای کارآمدی آنان بستگی دارد. باورها ممکن است تحت تأثیر خودتردیدی قرار گیرند و افراد مستعد در شرایطی با باور سست نسبت به خود از توانایی‌های موجود بهره‌ی کم‌تری ببرند (باندورا^۲، ۱۹۹۷). بی‌گمان خودکارآمدی، عاملی مهم برای انجام موفقیت‌آمیز عملکرد و مهارت‌های اساسی لازم برای انجام مسئولیت می‌باشد. لذا خودکارآمدی برای یک زندگی ایده‌آل و مملو از موفقیت، کشف و شکوفایی استعدادهای نهفته انسانی و بالا بردن ظرفیت در راستای زندگی ضرورت دارد.

یکی دیگر از مفاهیم مورد بررسی رابطه «مسئولیت‌پذیری» با هوش معنوی می‌باشد. بنابراین، هرگاه انسان متعهد به انجام کاری می‌شود در واقع مسئولیت انجام آن کار را پذیرفته است. مسئولیت‌پذیری، یعنی پاسخ‌گو بودن در برابر نیازهای خود و دیگران و انجام وظایف فردی و اجتماعی به بهترین شکل ممکن. پس فرد مسئولیت‌پذیر کسی است که در قبال رفتار خود پاسخ‌گو باشد؛ یعنی مسئولیت سود و زیان وظیفه و یا تکلیفی را که بر عهده گرفته است، بپذیرد (الیس و همکاران، ۱۹۷۵).

1. Self-efficacy.
2. Bandura.

متغیر اصلی و مستقل مورد پژوهش، سازه‌ی هوش معنوی می‌باشد. هوش معنوی به عنوان یک پارادایم جدید و از مفاهیم مهم است که از پرتو توجه و علاقه روان‌شناسان به حوزه دین و معنویت نضج گرفته است. هوش معنوی به عنوان یک استعداد ذاتی انسان، توانایی عملکرد همراه با آگاهی و ترحم را دارد؛ در عین حالی که سلامت و آرامش درونی و بیرونی (بردباری) را صرف نظر از شرایطی، حفظ می‌کند (مک گوار^۱، ۱۹۹۳، به نقل از خلج، ۱۳۹۲، ص ۱۰).

در فرهنگ لغت وبستر، هوش معنوی شامل توانایی فهمیدن، به کاربردن دانش ماهرانه، هدایت خود و محیط شخصی را زیر نفوذ خود در آوردن تعریف می‌شود (عبدالله‌زاده و دیگران، ۱۳۸۸، ص ۳۳). ایمونز هوش معنوی را چارچوبی برای شناسایی و سازماندهی توانایی‌ها و مهارت‌های مورد نیاز برای کاربرد انطباقی معنویت، تعریف کرده است (ایمونز، ۱۹۹۹).

بولینگ^۲ (۱۹۹۸) معتقد است هوش معنوی نوعی دانش می‌باشد که سبک زندگی را بیان می‌کند و شناختی را تبیین می‌سازد که اعمال انسانی را در پدیده‌ی اصلی وجود اولویت‌بندی می‌کند و گستره زندگی را در عشق توسعه می‌دهد (کرچتون^۳، ۲۰۰۸: ۲۸).

زوهر و مارشال^۴ هوش معنوی را به عنوان هوشی که انسان‌ها به کمک آن مشکلات معناداری و ارزش زندگی خود را حل می‌کنند، هوشی که به ما یاری می‌رساند تا اعمال و زندگی خود را در مفهومی ژرف و عمیق‌تر قرار دهیم و هوشی که به ما کمک می‌کند تا ارزیابی کنیم که کدام اقدام و مسیر زندگی معنای بیش‌تری از دیگری دارد، تعریف می‌کنند (زوهر و مارشال، ۲۰۰۰).

لوین^۵ بیان می‌کند که هوش معنوی زمانی ابراز می‌شود که زندگی روزانه خود را با معنویت همراه کنیم (لوین، ۲۰۰۰). ولمن^۶ هوش معنوی را به صورت ظرفیت انسان در پرسیدن سوال‌های غائی در مورد معنی زندگی و به‌طور هم‌زمان، تجربه ارتباط یک‌پارچه میان هر یک از ما و جهانی

1. McGuire.
2. Bowling.
3. Crichton.
4. Zohar & Marshall.
5. Levin.
6. Wolman.

که در آن زندگی می‌کنیم، تعریف می‌کند (ولمن، ۲۰۰۱).

کینگ^۱ هوش معنوی را این چنین تعریف کرده است: مجموعه‌ای از ظرفیت‌های ذهنی که به هوشیاری، یک‌پارچگی و کاربرد انطباقی جنبه‌های معنوی و جهان مافوق وجودی شخص، کمک می‌کند و منجر به خروجی‌هایی مثل تفکر وجودی عمیق، افزایش معنا، شناسایی عالم مافوق و سلطه‌ی حالت‌های معنوی می‌شود (کینگ، ۲۰۰۸).

نوبل^۲ و وگان معتقدند مؤلفه‌های هشت‌گانه‌ای که نشان‌دهنده‌ی هوش معنوی رشد یافته هستند عبارتند از: درستی و صراحت، تمامیت، تواضع، مهربانی، سخاوت، تحمل، مقاومت و پایداری و تمایل به برطرف کردن نیازهای دیگران (به نقل از: نازل، ۲۰۰۴: ۶۳).

مک مولن^۳ معتقد است ارزش‌هایی مانند شجاعت،^۴ یک‌پارچگی، شهود^۵ و دلسوزی^۶ از مؤلفه‌های هوش معنوی هستند. هم‌چنین وی معتقد است بین بصیرت و هوش معنوی رابطه وجود دارد و در مقابل، استرس ضد شهود است. وی یکی از راه‌های افزایش بصیرت را توجه آرامش‌بخش عنوان می‌کند. از نظر مولن نگرانی، تلاش فزاینده و نافرجامی است که به دلیل تأخیر در تصمیم‌گیری روی می‌دهد (مک مولن، ۲۰۰۳).

بروس لیچفیلد^۷ مشخصات هوش معنوی را این‌گونه مطرح می‌کند: آگاهی از تفاوت، شگفتی، حس ماوراءالطبیعه و تقدس، حکمت و خرد، آگاهی و دوراندیشی، توان گوش دادن (ساکت بودن و به ندای خداوند گوش دادن)، هنگام آشفتگی و تناقض و دوگانگی آرام بودن، تعهد، فداکاری و ایمان (غباری بناب و همکاران، ۱۳۸۶، ص ۱۲۵-۱۴۷).

بنابراین پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سؤال است: رابطه‌ی هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی طلاب المصطفی - قم چیست؟

1. king.
2. Noble.
3. McMullen.
4. Courage.
5. Intuition.
6. Compassion.
7. Brouce Litchfield.

روش پژوهش

هر محقق و پژوهش‌گری براساس و نوع تحقیقی که انجام می‌دهد، روش تحقیق خاص و متناسب با آن را در پیش می‌گیرد. در این پژوهش از روش توصیفی از نوع پیمایشی برای تعیین رابطه‌ی هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی، از روش هم‌بستگی برای تعیین ارتباط معنادار یا نبود ارتباط میان این متغیرها استفاده شده است. در روش هم‌بستگی، علیت بین متغیرها را نشان نمی‌دهد بلکه صرفاً رابطه‌ی بین متغیرها را نشان می‌دهد. پژوهش حاضر به روش هم‌بستگی انجام شده که در آن رابطه‌ی بین سه متغیر، یعنی هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی در محصلان المصطفی مورد بررسی قرار گرفته است.

در این پژوهش، جامعه آماری عبارت است از: تمام محصلان جامعه المصطفی در همه‌ی سطوح تحصیلی در شهر قم که از میان آن‌ها تعداد ۳۵۰ نفر دانشجو و دانش‌پژوه به‌عنوان نمونه به‌صورت خوشه‌ای تصادفی انتخاب شده‌اند و تعداد ۳۰۶ نفر به سوالات پاسخ دادند.

ابزار پژوهش

برای جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، از سه پرسش‌نامه استفاده شده است. پرسش‌نامه هوش معنوی کینگ (SISRI)، پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری نعمتی (۱۳۷۸) و پرسش‌نامه خودکارآمدی شرر (GSES). پرسش‌نامه هوش معنوی کینگ (SISRI) در سال ۲۰۰۸ توسط کینگ طراحی و ساخته شد و یکی از پرسش‌نامه‌های استاندارد می‌باشد. این پرسش‌نامه دارای ۲۴ گویه است و چهار زیرمقیاس دارد: تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی متعالی و بسط حالت هشیاری. هر چه فرد نمره‌ی بالاتری در این پرسش‌نامه بگیرد دارای هوش معنوی بیش‌تری است. در پژوهش رقیب و همکاران (۱۳۸۹) پایایی این پرسش‌نامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ برآورد شد. روایی صوری و محتوایی مقیاس توسط متخصصان روان‌شناسی مورد تایید قرار گرفت. برای برآورد روایی هم‌گرایی از پرسش‌نامه‌ی تجربه‌ی معنوی غباری بناب به‌طور هم‌زمان استفاده شده که ضرایب هم‌بستگی این دو پرسش‌نامه ۰/۶۶ به دست آمده است. برای محاسبه‌ی روایی سازه مقیاس از تحلیل عامل اکتشافی و تحلیل عامل تاییدی مرتبه‌ی اول استفاده

شد. نتیجه‌های به دست آمده نشان داد که این مقیاس ابزاری پایا برای سنجش هوش معنوی است و با توجه به روایی و پایایی مناسب، آن را می‌توان در محیط‌های آموزشی و پژوهشی مانند دانشگاه استفاده نمود (رقیب و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۱۶۴-۱۴۱).

پژوهشی دیگر سیدحمید شریف‌نیا و همکاران، تحت عنوان بررسی ویژگی‌های روان‌سنجی هوش معنوی کینگ در جانبازان جسمی جنگ ایران و عراق، در سال ۱۳۹۳ انجام گرفت. در این مطالعه‌ی مقطعی، ۲۱۱ جانباز شرکت کردند. تحلیل مؤلفه‌های اصلی با استفاده از چرخش واریماکس به منظور بررسی ساختار عاملی پرسش‌نامه هوش معنوی کینگ انجام شد. ثبات درونی و برونی پرسش‌نامه به ترتیب با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ و شاخص درون خوشه‌ای بررسی شد. یافته‌ها ثبات درونی سؤالات مقیاس هوش معنوی کینگ به روش آلفای کرونباخ $0/872$ و شاخص هم‌بستگی درون خوشه‌ای $(89-84: 95\% CI) 0/872$ محاسبه شد. روایی سازه پرسش‌نامه با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی به دست آمد که ۳ عامل با ارزش را، از $0/87$ ، $0/89$ ، $0/51$) نشان داد.

در پرسش‌نامه‌ی کینگ (۲۰۰۸) هر فرد نمره‌ی بالاتری بگیرد از هوش معنوی بالاتری بهره دارد. کینگ پایایی کلی این مقیاس را در یک نمونه ۶۱۹ نفری به کمک ضریب آلفای کرونباخ $0/95$ گزارش کرد (کینگ، ۲۰۰۸).

پرسش‌نامه مسئولیت‌پذیری نعمتی (۱۳۷۸) در مراکز علمی به آزمون گذاشته شده است و از روایی و پایایی خوب برخوردار می‌باشد که حاوی ۵۰ سوال سنجیده شده است. قابلیت اعتماد یا پایایی یک ابزار عبارت است از درجه ثبات آن در اندازه‌گیری هر آن‌چه اندازه می‌گیرد یعنی این‌که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد (سرمد و همکاران، ۱۳۹۰). در پژوهش محسنی (۱۳۹۲) برای سنجش پایایی پژوهش حاضر، از دو روش بازآزمایی و روش آلفای کرونباخ جهت هم‌سانی درونی استفاده شده است. پایایی پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ $0/92$ محاسبه شد که نشان دهنده‌ی پایایی مناسب آن است (سرمد، ۱۳۹۰). نتایج نشان داد که آزمون از هفت عامل تشکیل شده و اشتراکات سوال‌ها (هم‌بستگی تک‌تک سؤالات با مفهوم کلی آزمون یعنی مسئولیت‌پذیری) بین $0/48$ و $0/78$ و اکثراً بالا بوده است.

بررسی روایی سازه از طریق تفاوت‌های گروهی نیز بر روی دو گروه با مسئولیت‌پذیری بالا و پایین، با استفاده از آزمون t برای گروه‌های مستقل صورت گرفت که نتایج تفاوت معنی‌داری را در تمامی هفت عامل ذکر شده نشان داد. یعنی آزمون مسئولیت‌پذیری نعمتی به خوبی توانسته این دو گروه را از یک دیگر تفکیک کرده و از روایی سازه‌ی بالایی برخوردار بوده است. فیاض و همکاران (۱۳۹۶) برای تبیین موضوع (بررسی رابطه‌ی روش‌های تربیتی مادران با مسئولیت‌پذیری پسران) با تاکید بر آموزه‌های تربیت اسلامی) که جامعه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای، تعداد ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان پسر به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. در این مطالعه روایی هر دو پرسش‌نامه به صورت محتوایی و پایایی آن‌ها با روش آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۷ و ۰/۹۲ محاسبه شد. حیاتی و همکارش (۱۳۹۶) در پژوهشی تحت عنوان «بررسی رابطه‌ی بین تجارب معنوی و مسئولیت‌پذیری زنان با انسجام خانواده در زنان تحت پوشش کمیته‌ی امام خمینی» با استفاده از پرسش‌نامه نعمتی پویایی و روایی داشتن به این گونه ثابت نمودند که مسئولیت‌پذیری با ضریب بتا (۰/۳۹۵+) را نشان داد (مژگان حیاتی و همکاران، ۱۳۹۶).

در پرسش‌نامه‌ی خودکارآمدی شرر (GSES) برای سنجش خودکارآمدی از مقیاس خودکارآمدی شرر استفاده می‌شود. این مقیاس تحت عنوان یک پرسش‌نامه توسط شرر و همکاران ارائه شد که شامل ۱۷ سؤال به صورت کاملاً موافق تا کاملاً مخالف می‌باشد. روایی و پایایی پرسش‌نامه در پژوهش براتی بختیاری به میزان ۰/۷۹ و هم‌چنین در پژوهش ملک‌شاهی و همکاران ۰/۷۳ اثبات شده است. لذا این مقیاس از نظر آماری قابل توجیح می‌باشد.

به‌منظور سنجش باورهای خودکارآمدی دانشجویان، از پرسش‌نامه باورهای خودکارآمدی شرر و همکاران (۱۹۸۲) استفاده شد. این مقیاس که برای خودکارآمدی عمومی در نظر گرفته شده، دارای ۱۷ ماده می‌باشد. برای هر ماده‌ی این مقیاس ۵ پاسخ پیشنهاد شده که بر هر ماده ۱ تا ۵ امتیاز تعلق می‌گیرد. این ۵ پاسخ عبارتند از: کاملاً مخالف، مخالف، بی‌نظر، موافق و کاملاً موافق. نمرات بالاتر بیان‌گر خودکارآمدی قوی‌تر و نمرات پایین‌تر بیان‌گر خودکارآمدی ضعیف‌تری می‌باشد. در پژوهش جهانی (۱۳۸۸) نیز با استفاده از آلفای کرونباخ ضریب پایایی برابر با ۰/۷۴۰ بدست آمد.

شرر (۱۹۸۲) اعتبار محاسبه شده از طریق آلفای کرونباخ برای خودکارآمدی عمومی را $0/76$ ذکر می‌کند. روایی این مقیاس از طریق روایی سازه به دست آمده است. در پژوهشی که به منظور بررسی اعتبار و روایی این مقیاس توسط براتی انجام گرفت، مقیاس بر روی 100 آزمودنی که دانش‌آموزان سوم دبیرستان بودند اجرا شد؛ هم‌بستگی ($0/61$) به دست آمده از 2 مقیاس عزت نفس و خودارزیابی با مقیاس خودکارآمدی در جهت تأیید روایی سازه این مقیاس بود (اعرابیان، 1383).

بختیاری براتی (1376) برای سنجش روایی سازه‌ای مقیاس خودکارآمدی عمومی، نمرات به‌دست آمده از این مقیاس را با اندازه‌های چندین ویژگی شخصیتی (مقیاس کنترل درونی و بیرونی راتر، خرده مقیاس کنترل شخصی، مقیاس درجه اجتماعی مارلو و کران و مقیاس شایستگی بین فردی روزنبرگ) هم‌بسته کرد که هم‌بستگی پیش‌بینی شده بین مقیاس خودکارآمدی و اندازه‌های خصوصیات شخصیتی متوسط ($61/0$ و در سطح $50/0$ معنادار) و در جهت تأیید سازه مورد نظر بود (به نقل از کرامتی و شهرآرای، $1383: 110$).

هم‌چنین ضریب پایایی مقیاس با استفاده از روش دو نیمه کردن آزمون گاتمن برابر $76/0$ و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ $79/0$ به دست آمده است (شمائی‌زاده و عابدی، 2005). هم‌چنین در پژوهش وقری (1379) برای بررسی پایایی خودکارآمدی، آلفای کرونباخ $85/0$ به‌دست آمده است. نجفی (1380) نیز 30 نفر از آزمودنی‌ها را به صورت تصادفی جدا کرد و آزمون خودکارآمدی را برای آن‌ها اجرا نمود و آلفای کرونباخ برابر با $83/0$ و از طریق روش اسپیرمن- براون نیز $83/0$ به‌دست آمد. در پژوهش گنجی و فراهانی (1388) به روش آلفای کرونباخ ضریب پایایی $81/0$ به‌دست آمد.

یافته‌های پژوهش

در واقع جدول هم‌بستگی پرسون، هم‌بستگی و نبود هم‌بستگی میان متغیرها را نشان می‌دهد.

جدول ۱: هم‌بستگی میان زیر مقیاس‌های هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری

مسئولیت‌پذیری	حالت هشیاری	آگاهی متعالی	تولید معنا	تفکر وجودی	هم‌بستگی پیرسون
**۲۶۷.	**۵۲۶.	**۶۷۴.	**۵۰۸.	۱	تفکر وجودی هم‌بستگی
۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.		انتقادی سطح معناداری
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد
**۲۲۴.	**۳۵۳.	**۵۱۱.	۱	**۵۰۸.	تولید معنا هم‌بستگی
۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.		۰۰۰.	سطح معناداری
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد
**۲۹۲.	**۵۰۶.	۱	**۵۱۱.	**۶۷۴.	آگاهی متعالی هم‌بستگی
۰۰۰.	۰۰۰.		۰۰۰.	۰۰۰.	سطح معناداری
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد
**۲۶۰.	۱	**۵۰۶.	**۳۵۳.	**۵۲۶.	حالت هوشیاری هم‌بستگی
۰۰۰.		۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.	سطح معناداری
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد
۱	**۲۶۰.	**۲۹۲.	**۲۲۴.	**۲۶۷.	مسئولیت‌پذیری هم‌بستگی
	۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.	سطح معناداری
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد

با توجه به sig یا سطح معناداری کم‌تر از ۵ درصد را نشان می‌دهد، در این صورت H صفر ما رد شده و هم‌بستگی معناداری بین متغیرها پذیرفته می‌شود؛ این جدول از آزمون ضریب هم‌بستگی میان متغیرها در حد مثبت بالایی را نشان می‌دهد؛ لذا، ضریب هم‌بستگی میان تفکر وجودی انتقادی و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۶، میان تولید معنا و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۲، میان آگاهی متعالی و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۹ و میان حالت هوشیاری و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۶ می‌باشند. بنابراین، هم‌بستگی مذکوری در آزمون درصد بالای از اطمینان در جامعه آماری مورد نظر را نشان می‌دهد.

جدول ۲: هم‌بستگی میان زیرمقیاس‌های هوش معنوی با خودکارآمدی

خودکارآمدی	حالت هوشیاری	آگاهی متعالی	تولید معنا	تفکر وجودی	هم‌بستگی	پیرسون
*۱۱۹.	**۵۲۶.	**۶۷۴.	**۵۰۸.	۱	هم‌بستگی	تفکر وجودی
۰۳۸.	۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.		سطح معناداری	
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد	انتقادی
۰۹۰.	**۳۵۳.	**۵۱۱.	۱	**۵۰۸.	هم‌بستگی	تولید معنا
۱۱۸.	۰۰۰.	۰۰۰.		۰۰۰.	سطح معناداری	
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد	
۰۶۱.	**۵۰۶.	۱	**۵۱۱.	**۶۷۴.	هم‌بستگی	آگاهی متعالی
۲۸۵.	۰۰۰.		۰۰۰.	۰۰۰.	سطح معناداری	
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد	
۰۲۸.	۱	**۵۰۶.	**۳۵۳.	**۵۲۶.	هم‌بستگی	حالت هوشیاری
۶۲۳.		۰۰۰.	۰۰۰.	۰۰۰.	سطح معناداری	
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد	
۱	۰۲۸.	۰۶۱.	۰۹۰.	*۱۱۹.	هم‌بستگی	خودکارآمدی
	۶۲۳.	۲۸۵.	۱۱۸.	۰۳۸.	سطح معناداری	
۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	۳۰۶	تعداد	

در این جدول از آزمون ضریب هم‌بستگی میان متغیرها، مثبت هم‌بستگی در سطح پایین را نشان می‌دهد؛ لذا هم‌بستگی میان تفکر وجودی انتقادی و خودکارآمدی سطح ۰/۱۱؛ و در میان تولید معنا و خودکارآمدی ۰/۰۹، میان آگاهی متعالی و خودکارآمدی ۰/۰۶ و میان حالت هوشیاری و خودکارآمدی ۰/۰۲ به این صورت می‌باشد.

آزمون رگرسیون

آزمون رگرسیون برای درک شدت رابطه‌ی بین متغیرها انجام می‌گیرد. از این رو، توسط این آزمون

شدت و میزان هم‌بستگی بین متغیرهای وابسته و مستقل تبیین می‌گردد. لذا برای نشان دادن مدل رابطه‌ی بین متغیرها از معادله خط برگشت یا رگرسیون استفاده می‌شود تا شکل رابطه‌ی بین متغیرها که قادر به پیش‌بینی و تعیین مقدار متغیر وابسته بر حسب متغیر مستقل خواهد بود، تعیین می‌گردد.

جدول ۳: تبیین میزان هم‌بستگی میان تفکر وجودی انتقادی با مسئولیت‌پذیری

خطای استاندارد	تنظیم‌شده R ²	۲ R	R Model	
۴/۳۱۵۶۹	۰۶۸.	۰۷۱.	۲۶۷a.	۱

بررسی داده‌های پرسش‌نامه این جدول نشان می‌دهد که مقدار هم‌بستگی چندگانه (R) بین تفکر وجودی انتقادی یعنی متغیر برابر است (۰/۲۶) و مجذور آن (R²) (۰/۰۶) را نشان می‌دهد چنان‌چه ملاحظه می‌شود با توجه به ضریب هم‌بستگی (R) نشان دهنده‌ی وجود رابطه‌ی متغیر مستقل با متغیر وابسته است اما مقدار ضریب تعدیل شده (R) که برابر با ۰/۰۶ را نشان می‌دهد که هم‌بستگی ۰/۰۶ بین متغیر وابسته و متغیر مستقل یعنی تفکر وجودی انتقادی با مسئولیت‌پذیری وجود دارد.

با توجه به نتایج آزمون رگرسیون می‌توان ادعا کرد که تفکر وجودی انتقادی نقش تعیین‌کننده نسبت مسئولیت‌پذیری را دارد.

جدول ۴: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون تفکر خود انتقادی و مسئولیت‌پذیری

Model	مجموع مجذورات	درجه آزادی	مجذور میانگین	F	سطح معناداری
۱ Regression	۴۳۴/۱۳۶	۱	۴۳۴/۱۳۶	۲۳/۳۰۹	۰۰۰b.
باقی مانده	۵۶۶۲/۰۴۸	۳۰۴	۱۸/۶۲۵		
کل	۶۰۹۶/۱۸۴	۳۰۵			

بررسی داده‌های پرسش‌نامه در جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که نمونه رگرسیون می‌تواند به‌طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. چنان‌چه میزان به‌دست‌آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر کم‌تر از (۰/۰۵) باشد نتیجه گرفته می‌شود که تفکر وجودی انتقادی در مسئولیت‌پذیری نقش خوبی دارد و میزان معناداری نیز در سطح ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد. بنابراین

سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید می‌کند. لذا، در این جدول، معنی‌داری مقدار آزمون (f) ۲۳/۳۰۹ و معناداری ۰/۰۰۰ در سطح خطای کوچک تر از ۰/۰۵ را نشان می‌دهد؛ پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیون تحقیق مرکب از متغیر مستقل چهار مقیاسه و یک متغیر وابسته مدل خوبی بوده و مجموع متغیرهای مستقل می‌توانند متغیر وابسته را پیش‌بینی کنند.

جدول ۵: تبیین میزان هم‌بستگی میان تولید معنای شخصی با مسئولیت‌پذیری

Std. Error of the Estimate	Adjusted R Square	R Square	R	Model
۳/۹۲۲۸۳	۰۴۷.	۰۵۰.	۲۲۴a.	۱

بررسی داده‌های پرسش‌نامه این جدول نشان می‌دهد که مقدار هم‌بستگی چندگانه (R) بین تولید معنای شخصی یعنی متغیر برابر است (۰/۲۲) و مجذور آن (R2) (۰/۰۵) را نشان می‌دهد. چنان‌چه ملاحظه می‌شود با توجه به ضریب هم‌بستگی (R) نشان دهنده‌ی وجود رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته است اما مقدار ضریب تعدیل شده ( ) برابر با ۰/۰۴ را نشان می‌دهد که هم‌بستگی ۰/۰۴ بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل یعنی تولید معنای شخصی با مسئولیت‌پذیری وجود دارد.

جدول ۶: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون تولید معنای شخصی و مسئولیت‌پذیری

.Sig	F	Mean Square	df	Sum of Squares	Model
۰۰۰b.	۱۶/۰۹۳	۲۴۷/۶۴۷	۱	۲۴۷/۶۴۷	Regression ۱
		۱۵/۳۸۹	۳۰۴	۴۶۷۸/۱۳۵	Residual ۲
			۳۰۵	۴۹۲۵/۷۸۲	Total

بررسی داده‌های پرسش‌نامه در جدول شماره ۶ نشان می‌دهد که نمونه‌ی رگرسیون می‌تواند به‌طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. چنان‌چه میزان به‌دست‌آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر کم‌تر از (۰/۰۵) باشد نتیجه گرفته می‌شود که تفکر وجودی انتقادی در مسئولیت‌پذیری نقش خوبی دارد و میزان معناداری نیز در سطح ۰/۰۰۰ معناداری را نشان می‌دهد. بنابراین سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید می‌کند. بنابراین در این جدول، معنی‌داری مقدار

آزمون (f) ۱۶/۰۹۳ و معناداری ۰/۰۰۰ در سطح خطای کوچک تر از ۰/۰۵ را نشان می دهد؛ پس می توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیون تحقیق مرکب از متغیر مستقل چهار مقیاسه و یک متغیر وابسته مدل خوبی بوده و مجموع متغیرهای مستقل می توانند متغیر وابسته را پیش بینی کنند.

جدول ۷: تبیین میزان هم بستگی میان آگاهی متعالی با مسئولیت پذیری

Std. Error of the Estimate	Adjusted R Square	R Square	R	Model
۳/۹۵۶۴۱	۰۸۲.	۰۸۵.	۲۹۲a.	۱

بررسی داده های پرسش نامه این جدول نشان می دهد که مقدار هم بستگی چندگانه (R) بین تولید معنای شخصی یعنی متغیر برابر (۰/۲۹) است و مجذور آن (R²) (۰/۰۸) را نشان می دهد. چنان چه ملاحظه می شود با توجه به ضریب هم بستگی (R) نشان دهنده وجود رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته است اما مقدار ضریب تعدیل شده ( ) برابر با ۰/۰۸ را نشان می دهد که هم بستگی ۰/۰۸ بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل یعنی آگاهی متعالی با مسئولیت پذیری وجود دارد.

جدول ۸: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون تولید معنای شخصی و مسئولیت پذیری

.Sig	F	Mean Square	df	Sum of Squares	Model
۰۰۰b.	۲۸/۲۷۲	۴۴۲/۵۴۵	۱	۴۴۲/۵۴۵	Regression ۱
		۱۵/۶۵۳	۳۰۴	۴۷۵۸/۵۷۹	Residual
			۳۰۵	۵۲۰۱/۱۲۴	Total

بررسی داده های پرسش نامه در جدول شماره ۸ نشان می دهد که نمونه رگرسیون می توان به طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش بینی کند. چنان چه میزان به دست آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر کم تر از (۰/۰۵) باشد نتیجه گرفته می شود که تفکر وجودی انتقادی در مسئولیت پذیری نقش خوبی دارد و میزان معناداری نیز در سطح ۰/۰۰۰ معناداری را نشان می دهد. بنابراین سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید می کند. بنابراین، در این جدول، معنی داری مقدار آزمون (f) ۲۸/۲۷۲ و معناداری ۰/۰۰۰ در سطح خطای کوچک تر از ۰/۰۵ را نشان می دهد؛ پس

می توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیون تحقیق مرکب از متغیر مستقل چهار مقیاسه و یک متغیر وابسته مدل خوبی بوده و مجموع متغیرهای مستقل می توانند متغیر وابسته را پیش بینی کنند.

جدول ۹: تبیین میزان هم بستگی میان بسط حالت هوشیاری با مسئولیت پذیری

Std. Error of the Estimate	Adjusted R Square	R Square	R	Model
۳/۲۵۴۴۰	۰۶۵.	۰۶۸.	۲۶۰a.	۱

بررسی داده های پرسش نامه این جدول نشان می دهد که مقدار هم بستگی چندگانه (R) بین بسط حالت هوشیاری یعنی متغیر برابر (۰/۲۶) و مجذور آن (R2) (۰/۰۶) را نشان می دهد. چنان چه ملاحظه می شود با توجه به ضریب هم بستگی (R) نشان دهنده وجود رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته است اما مقدار ضریب تعدیل شده (R) برابر با ۰/۰۶ را نشان می دهد که هم بستگی ۰/۰۶ بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل یعنی بسط حالت هوشیاری با مسئولیت پذیری وجود دارد.

جدول ۱۰: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون بسط حالت هوشیاری و مسئولیت پذیری

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	۲۳۴/۳۳۴	۱	۲۳۴/۳۳۴	۲۲/۱۲۶	۰۰۰b.
Residual	۳۲۱۹/۶۹۹	۳۰۴	۱۰/۵۹۱		
Total	۳۴۵۴/۰۳۳	۳۰۵			

این جدول نشان می دهد که نمونه رگرسیون می توان به طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش بینی کند. چنان چه میزان به دست آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر کم تر از (۰/۰۵) باشد نتیجه گرفته می شود که بسط حالت هوشیاری در مسئولیت پذیری نقش خوبی دارد و میزان معناداری نیز در سطح ۰/۰۰۰ معناداری را نشان می دهد. بنابراین سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید می کند.

جدول ۱۱: تبیین میزان هم‌بستگی میان تفکر وجودی انتقادی با خودکارآمدی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	.۱۱۹a.	.۰۱۴.	.۰۱۱.	۴/۴۴۶۳۸

بررسی داده‌های پرسش‌نامه این جدول نشان می‌دهد که مقدار هم‌بستگی چندگانه (R) بین هوش معنوی یعنی متغیر برابر (۰/۱۱) و مجذور آن (R2) (۰/۰۱) را نشان می‌دهد. چنانچه ملاحظه می‌شود با توجه به ضریب هم‌بستگی (R) نشان دهنده رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته وجود دارد؛ اما مقدار ضریب تعدیل شده (R) برابر با ۰/۰۱ را نشان می‌دهد که هم‌بستگی ۰/۰۱ بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل یعنی تفکر وجودی انتقادی و خودکارآمدی وجود دارد.

جدول ۱۲: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون تفکر وجودی انتقادی و خودکارآمدی

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	.Sig.
Regression	۸۶/۰۲۸	۱	۸۶/۰۲۸	۴/۳۵۱	.۰۳۸b.
Residual	۶۰۱۰/۱۵۶	۳۰۴	۱۹/۷۷۰		
Total	۶۰۹۶/۱۸۴	۳۰۵			

این جدول نشان می‌دهد که نمونه رگرسیون می‌تواند به‌طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. چنانچه میزان به‌دست‌آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر کم‌تر از (۰/۰۵) باشد نتیجه گرفته می‌شود که تفکر وجودی انتقادی در خودکارآمدی نقش دارد و میزان معناداری نیز در سطح ۰/۰۳۸ معناداری را نشان می‌دهد. بنابراین سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید می‌کند. در این جدول، معنی‌داری مقدار آزمون (f) ۴/۳۵۱ و معناداری ۰/۰۳۸ در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ را نشان می‌دهد؛ پس می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیون تحقیق مرکب از متغیر مستقل چهار مقیاسه و یک متغیر وابسته مدل خوبی بوده و مجموع متغیرهای مستقل می‌توانند متغیر وابسته را پیش‌بینی کنند.

جدول ۱۳: تبیین میزان هم‌بستگی میان تولید معنای شخصی با خودکارآمدی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰۹۰a.	۰۰۸.	۰۰۵.	۴/۰۰۹۱۵

بررسی داده‌های پرسش‌نامه این جدول نشان می‌دهد که مقدار هم‌بستگی چندگانه (R) بین تولید معنای شخصی یعنی متغیر برابر (۰/۰۹) و مجذور آن (R2) (۰/۰۰۵) را نشان می‌دهد. چنان‌چه ملاحظه می‌شود با توجه به ضریب هم‌بستگی (R) نشان دهنده رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته وجود دارد؛ اما مقدار ضریب تعدیل شده ( ) برابر با ۰/۰۰۵ را نشان می‌دهد که هم‌بستگی ۰/۰۰۵ بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل یعنی تولید معنای شخصی و خودکارآمدی وجود دارد.

جدول ۱۴: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون تولید معنای شخصی و خودکارآمدی

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	۳۹/۴۹۴	۱	۳۹/۴۹۴	۲/۴۵۷	۱۱۸b.
Residual	۴۸۸۶/۲۸۸	۳۰۴	۱۶/۰۷۳		
Total	۴۹۲۵/۷۸۲	۳۰۵			

نتیجه این جدول نشان می‌دهد که نمونه رگرسیون می‌تواند به‌طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. چنان‌چه میزان به‌دست‌آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر بزرگ‌تر از (۰/۰۵) باشد نتیجه گرفته می‌شود که تفکر وجودی انتقادی در خودکارآمدی نقشی ندارد و میزان معناداری نیز در سطح ۰/۱۱۸ معناداری را نشان نمی‌دهد. بنابراین سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید نمی‌کند.

بنابراین، در این جدول، معنی‌داری مقدار آزمون (f) ۲/۴۵۷ و معناداری ۰/۱۱۸ در سطح خطای بزرگ‌تر از ۰/۰۵ را نشان می‌دهد.

جدول ۱۵: تبیین میزان هم‌بستگی میان آگاهی متعالی با خودکارآمدی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰۶۱a.	۰۰۴.	۰۰۰.	۴/۱۲۸۵۱

بررسی داده‌های پرسش‌نامه این جدول نشان می‌دهد که مقدار هم‌بستگی چندگانه (R) بین آگاهی متعالی یعنی متغیر برابر است (۰/۰۶) و مجذور آن (R2) (۰/۰۴) را نشان می‌دهد. چنان‌چه ملاحظه می‌شود با توجه به ضریب هم‌بستگی (R) نشان دهنده رابطه متغیرهای مستقل با متغیر وابسته اندک است؛ اما مقدار ضریب تعدیل شده ( ) برابر با ۰/۰۰۰ را نشان می‌دهد که هم‌بستگی ۰/۰۰۰ بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل یعنی آگاهی متعالی و خودکارآمدی وجود ندارد.

جدول ۱۶: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون آگاهی متعالی و خودکارآمدی

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	۱۹,۵۶۲	۱	۱۹,۵۶۲	۱/۱۴۸	۲۸۵b.
Residual	۵۱۸۱,۵۶۱	۳۰۴	۱۷,۰۴۵		
Total	۵۲۰۱,۱۲۴	۳۰۵			

نتیجه جدول نشان می‌دهد که نمونه رگرسیون می‌تواند به‌طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. چنان‌چه میزان به‌دست‌آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر بزرگ‌تر از (۰/۰۵) باشد نتیجه گرفته می‌شود که آگاهی متعالی در خودکارآمدی نقشی ندارد و میزان معناداری نیز در سطح ۰/۲۸۵ معناداری را نشان نمی‌دهد. بنابراین سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید نمی‌کند. بنابراین، در این جدول، معنی‌داری مقدار آزمون (f) ۱/۱۴۸ و معناداری ۰/۲۸۵ در سطح خطای بزرگ‌تر از ۰/۰۵ را نشان می‌دهد.

جدول ۱۷: تبیین میزان هم‌بستگی میان بسط حالت هشیاری با خودکارآمدی

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
۱	۰۲۸a.	۰۰۱.	۰۰۲.-	۳,۳۶۹۴۱

بررسی داده‌های پرسش‌نامه این جدول نشان می‌دهد که مقدار هم‌بستگی چندگانه (R) بین بسط حالت هشیاری یعنی متغیر برابر (۰/۰۲) و مجذور آن (R2) (۰/۰۱) را نشان می‌دهد. چنان‌چه ملاحظه می‌شود با توجه به ضریب هم‌بستگی (R) نشان دهنده رابطه متغیرهای مستقل

با متغیر وابسته ناچیز است؛ اما مقدار ضریب تعدیل شده (t) برابر با $0/002$ - را نشان می‌دهد که هم‌بستگی $0/002$ بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل یعنی بسط حالت هشیاری و خودکارآمدی قابل توجه نیست.

جدول ۱۸: مشخصات آماری تحلیل واریانس رگرسیون بسط حالت هشیاری و خودکارآمدی

Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1 Regression	۲,۷۵۱	۱	۲,۷۵۱	۲۴۲.	۰/۰۰۲
Residual	۳۴۵۱,۲۸۲	۳۰۴	۱۱,۳۵۳		
Total	۳۴۵۴,۰۳۳	۳۰۵			

نتیجه جدول نشان می‌دهد که نمونه رگرسیون می‌تواند به‌طور معناداری تغییرات متغیر وابسته را پیش‌بینی کند. چنان‌چه میزان به‌دست‌آمده در تحلیل واریانس رگرسیون اگر بزرگ‌تر از ($0/05$) باشد نتیجه گرفته می‌شود که بسط حالت هشیاری در خودکارآمدی نقشی ندارد و میزان معناداری نیز در سطح $0/623$ معناداری را نشان نمی‌دهد. بنابراین سطح معناداری، نتایج رگرسیون را تأیید نمی‌کند. این جدول، معنی‌داری مقدار آزمون (f) $0/242$ و معناداری $0/623$ در سطح خطای بزرگ‌تر از $0/05$ را نشان می‌دهد.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به منظور تبیین و شناسایی رابطه و هم‌بستگی هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی در میان طلاب جامعه المصطفی العالمیه است. با توجه به این‌که محصلان این مرکز آموزشی از بیش‌تر کشورهای جهان می‌باشند، از این رو جامعه آماری این پژوهش با فرهنگ‌ها، باورها و شیوه‌های زندگی مختلف بوده که به غنای این پژوهش افزوده است.

هدف از این پژوهش پاسخ به این سوال بوده است که آیا رابطه‌ای بین هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی میان طلاب المصطفی وجود دارد یا خیر؟
تحلیل یافته‌های پژوهش موجود به عنوان «رابطه هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و

خودکارآمدی...) می‌توان بیان کرد که پژوهش‌های انجام شده میان هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری یا خودکارآمدی در کنار متغیرهای دیگر، انجام گرفته نشان می‌دهد که رابطه میان هوش معنوی و مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی، مثبت بوده است. در اینجا پژوهش‌های که به سبب جست‌وجو به دست بنده رسیده است ذکر می‌کنم:

در پژوهش محمدی درویش‌وند و همکارش، رابطه میان هوش معنوی و مسئولیت‌پذیری مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌ها از نسبت رابطه معنادار میان هوش معنوی و مسئولیت‌پذیری نتیجه گرفته شده است (محمدی درویش‌وند و همکار، ۱۳۹۵، ص ۶۹).

پژوهش دیگری که انجام گرفته است هم‌بستگی میان هوش معنوی خودکارآمدی برابر با ۰/۸۰ بوده و در این صورت رابطه مثبتی را نشان می‌دهد. از این رو، با پرورش هوش معنوی خودکارآمدی نیز رشد می‌یابد (گلچین و همکار، ۱۳۹۱، ص ۵۴).

در تحقیقی دیگری رابطه ساده و چندگانه سلامت روان، هوش معنوی و افکار ناکارآمد در دانشجویان نشان داد که رابطه مثبت میان هوش معنوی و سلامت روان و رابطه منفی میان هوش معنوی و افکار ناکارآمد و رابطه ناکارآمد با سلامت روان و هوش معنوی می‌باشد (معلمی، ۱۳۸۷). خانم قنبری و همکارش در پژوهشی رابطه هوش معنوی و خودکارآمدی را مورد بررسی قرار دادند و نتایج بدست آمده از این تحقیق حکایت ارتباط مثبت و معنادار $R = .327$ را نشان داد. هم‌چنین نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که مؤلفه‌های تفکر انتقادی وجودی و نیز تولید معنای شخصی قدرت پیش‌بینی خودکارآمدی معلمان را دارند (قنبری و همتی، ۱۳۹۴، ص ۶۳).

پژوهش حاضر نیز نشان از رابطه داشتن و هم‌بستگی میان هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی دارد.

در پژوهش آدجیولا^۱ (۲۰۰۷) با عنوان رابطه بین معنویت و خودکارآمدی با کیفیت زندگی، نشان داد که رابطه مثبتی بین معنویت و خودکارآمدی وجود دارد.

در پژوهش دیگری توسط اسمیت در سال ۲۰۱۰ و با عنوان رابطه بین خودکارآمدی و معنویت با

1. Adegbola

رضایت شغلی و انگیزش با نقش متغیر میانجی رهبری تحول آفرین در بین سربازان آمریکایی انجام شد نشان داد که رابطه مثبتی بین معنویت و خودکارآمدی وجود دارد.

البته باید توجه داشت که ویژگی‌های پژوهش موجود در چند مورد است: ۱- بررسی یک متغیر با دو متغیر دیگر، ۲- بررسی میان افرادی که دارای فرهنگ‌های مختلف می‌باشند. به گونه‌ای که رابطه و هم‌بستگی میان تک‌تک مؤلفه‌های هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و خودکارآمدی باهم صورت گرفته است و نتایج به دست آمده به این شرح است:

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که ضریب هم‌بستگی مثبت میان زیر مقیاس‌های هوش معنوی و مسئولیت‌پذیری رابطه معناداری وجود دارد. لذا، ضریب هم‌بستگی میان تفکر وجودی انتقادی و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۶، میان تولید معنا و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۲، میان آگاهی متعالی و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۹ و میان حالت هوشیاری و مسئولیت‌پذیری ۰/۲۶ می‌باشند. بنابراین، هم‌بستگی مذکوری در آزمون درصد بالای از اطمینان در جامعه‌ی آماری مورد نظر را نشان می‌دهد.

با توجه به آزمون ضریب هم‌بستگی، میان هوش معنوی و خودکارآمدی، ضریب هم‌بستگی میان متغیرها، مثبت ولی در سطح پایین را نشان می‌دهد؛ لذا هم‌بستگی میان تفکر وجودی انتقادی و خودکارآمدی سطح ۰/۱۱؛ و در میان تولید معنا و خودکارآمدی ۰/۰۹، میان آگاهی متعالی و خودکارآمدی ۰/۰۶ و میان حالت هوشیاری و خودکارآمدی ۰/۰۲ می‌باشد.

منابع

۱. ایس و همکاران (۱۹۷۵)؛ ترجمه، خدیوی اسدالله و ایران اللهی (۱۳۹۲)، بررسی رابطه بین مسئولیت پذیری و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع اول متوسطه- مهاباد، فصلنامه زن و مطالعات خانواده، س ۶، ش ۲۲.
۲. بندورا ۱۹۹۷؛ ترجمه، شهرام نوری ثمرین (۱۳۹۵)، فصلنامه روان شناسی و دین س ۹، ش ۱۱۷.
۳. خلج، مرضیه (۱۳۹۲)، رابطهی هوش معنوی با رهبری موثق مدیران و کارکنان فدراسیون ورزش های جانبازان و معلولین جمهوری اسلامی ایران، پایان نامه ارشد.
۴. سهرابی، فرامرز (۱۳۸۷)، مبانی هوش معنوی، فصلنامه سلامت روان، ش ۱.
۵. قنبری، سیروس و کریمی، ایمان (۱۳۹۵)، مؤلفه های هوش معنوی در نهج البلاغه، فصلنامه پژوهشنامه نهج البلاغه، س ۴، ش ۱۳.
۶. عبدالله زاده، حسن و همکاران (۱۳۸۸)، هوش معنوی مفاهیم، سنجش و کاربردهای آن، تهران: روان سنجی.
۷. غباری بناب، باقر و همکاران (۱۳۸۶)، لیلا سلیمانی و ثنا نوری مقدم «هوش معنوی»، اندیشه نوین دینی، س ۳، ش ۱۰.
۸. قنبری، سیروس و مدینه همتی (۱۳۹۴)، بررسی رابطه بین هوش معنوی با خودکارآمدی ...، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد، س ۹، ش ۴.
۹. کینگ (۲۰۰۸)؛ ترجمه، مجتبی گلچین و احمد رضا سنجرى (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین هوش معنوی و خودکارآمدی کارکنان (سازمان آموزش و پرورش - گلستان) فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، س ۱، ش ۳.
۱۰. گلچین، مجتبی و سنجرى، احمد رضا (۱۳۹۱)، بررسی رابطه هوش معنوی و خودکارآمدی ...، فصلنامه مطالعات رفتاری سازمانی، س ۱، ش ۳.
۱۱. محمدی، درویش وند و ژاسنت صلیبی (۱۳۹۵)، بررسی جهت گیری هدفی با هوش معنوی و مسئولیت پذیری دانش آموزان، دوفصلنامه، جامعه پژوهی فرهنگی.
۱۲. معلمی، صدیقه (۱۳۸۷)، رابطه ساده و چندگانه سلامت روان، هوش معنوی و افکار

ناکارآمد... پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روان‌شناسی.

۱۳. نازل، (۲۰۰۴)؛ ترجمه، باقر غباری بناب و همکاران (۱۳۸۶)، هوش معنوی، فصلنامه علمی - پژوهشی اندیشه نوین دینی، س ۳، ش ۱۰.

منابع لاتین:

14. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: W.H. Freeman and Company.
15. Emmons, Robert. (1999). The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality inpersonality. New York: Guilford.
16. McMullen, B., 2003, Spiritual intelligence; www. Studentbmj.com.
17. Nasel, D. D. ,2004, Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence: A consideration of traditional Christianity and New Age/individualistic spirituality; Unpublished thesis. Australia: The university of south Australia.
18. Wolman, Richard. (2001). Thinking with your soul: Spiritual intelligence and why it matters. New York: Harmony.
19. Zohar D, Mrsrshall I. (2000). SQ- Spiritual intelligence, the ultimate intelligence. London: Bloombury.